

Estudis Republicans:
Contribució a la filosofia política i jurídica
per Lorenzo Peña y Gonzalo
(Llorenç Peña i Gonzalo)

México/Madrid: Plaza y Valdés Editores, 2009
ISBN: 978-84-96780-53-8

Secció I: La República com a valor ètic i jurídic
Capítol 02. Vigència de la constitució republicana de
1931
§13.— La qüestió regional¹

El problema regional va ser abordat pel constituent republicà de 1931 en unes condicions determinades. Des de finals del segle XIX s'havia perfilat a Catalunya un moviment catalanista, de diversos matissos, entre regionalista i —en uns brots minoritaris— separatista, que afirmava el fet diferencial català. Ja a les acaballes del segle, a la vora del XX, un nou nacionalisme havia sorgit a les províncies Vascongades, molt més minoritari, radical en la seva concepció ètnica de la raça biscaina o «euscaiduna», i escorat a l'extrema dreta. Finalment un minúscul grup d'afirmació regionalista acabava de sorgir a

---

¹. Traducció: Albert Escusa i Sánchez. Revisió: Roger Mateos i Miret. El autor agradece efusivamente a ambos por su generosa ayuda.

Galícia. No faltaven intel·lectuals aïllats en d'altres regions espanyoles disposats a llançar iniciatives d'aquest tipus, tot i que llavors ningú no els feia cas.

El catalanisme² havia oscil·lat en relació amb la dictadura del general Primo de Rivera. No era l'únic. La repressió dictatorial havia exacerbat una afirmació catalanista, en els seus inicis minoritària. L'aportació de Catalunya a la lluita contra la monarquia era una dada de sociologia política innegable.

Les al·legacions catalanistes eren clares i no tenien res a veure amb les d'altres regions. Hi havia efectivament un fet diferencial català que de cap manera podia afectar a Andalusia, Murcia, Vascongades, Lleó, Astúries o Galícia, i que tenia dos components:

(1º) A Catalunya —només a Catalunya— el poble parlava massivament un idioma no castellà; tot el poble, rics i pobres, urbans i camperols. Cert és que s'escrivia poquíssim, que l'enorme producció científica, literària, filosòfica, assatgística, jurídica i política dels catalans es feia, de manera absolutament majoritària, en espanyol o castellà. Però en parlar, tots parlaven català. Certament el català i el castellà són

---

². Dífus, social i políticament bigarrat, en part provinent del carlisme o del catolicisme conservador, en part del republicanisme federal.

llengües molt agermanades procedents del comú tronc ibèric-romanç, i que podrien veure's com a varietats d'un mateix idioma (potser com el dòric i el jònic en el grec antic, o potser no). El fet és que la consciència pública percep tots dos idiomes com a diversos, per la seva fonètica tant diferent, que dificulta o impedeix la comprensió.

(2º) Malgrat que l'entitat política unificada que era el Regne d'Espanya existia, com a realitat política, des del segle XV, i estava arreladíssima en la consciència pública de totes les regions espanyoles i en la de tots els pobles del que s'anomena «Europa», aquest fet no es va traduir com a norma jurídica ni es va proclamar la seva existència fins la Constitució gaditana de 1812 (o, millor dit, fins els textos de la Junta Central de la guerra contra els francesos, a partir de 1808). Catalunya havia tingut el seu propi sistema de monarquia constitucional fins 1714. El decret de nova planta que el va abolir no va implicar, malgrat això, la unificació de Catalunya amb els altres regnes hispànics. No es va fer el que a Anglaterra i Escòcia van fer el 1707, quan es van unificar jurídicament (després d'un segle d'unió efectiva) per constituir un Regne Unit de la Gran Bretanya.

Així, els catalans podien parlar d'un doble fet diferencial, sense equivalent a cap altre lloc d'Espanya, excepte el segon, que sí es donava en la resta d'estats de la Corona d'Aragó (Mallorca, València, Aragó; en alguna mesura Navarra; els altres regnes eren només divisions internes del regne de Castella-i-Lleó des del segle XIII i mai havien afirmat cap personalitat jurídica diversa, encara que tinguessin els seus furs propis).

A França hi havia en 1789 situacions semblants o pitjors, però l'entusiasme revolucionari va envoltar de tal prestigi la República una i indivisible que va escombrar els particularismes bearnès, bretó, provençal, savoia, occità i d'altres. Si a Espanya hagués triomfat una República unitària o fins i tot una monarquia liberal avançada en la primera meitat del segle XIX, hauria passat el mateix. Pels volts de 1868, ja estaven els ànims preparats per a l'alternativa federal. I, en fracassar aquesta i imposar-se una monarquia conservadora, amb Alfons XII i Cánovas del Castillo, el 1876, va començar a crear-se el brou de cultiu per buscar altres camins.

A aquests factors s'hi unia la vitalitat econòmica, política i cultural de Catalunya i el seu paper en la lluita antimonàrquica, al qual ja m'hi he referit.

Hi havia una solució per a aquest fet diferencial? N'hi havia una de senzilla i no es va intentar.

Encara avui no se li ha ocorregut a ningú. És molt senzilla.

Donat que la unificació de la Corona d'Espanya al segle XV es va realitzar per la unió d'Aragó-Catalunya i Lleó-Castella, sent Barcelona la capital natural de la primera, i donat que aquesta dualitat de corones reunides en un sol rei es va mantenir en l'administració durant segles (en realitat fins a començaments del segle XVIII); donat que, a més, a aquesta dualitat originària o constitutiva s'afegia, i en part se superposava, una dualitat d'idiomes afins però diversos (el català i el castellà); ja que la situació era aquesta, per què no elevar al rang d'igualtat aquests dos pols o aquestes dues parts integrants, establint una comunitat universal similar a un matrimoni ben avingut?

N'hi havia prou amb proclamar la capitalitat dual de l'Estat espanyol unitari a Barcelona i Madrid i la cooficialitat, en peu d'igualtat, del català i el castellà amb caràcter general.

Naturalment no podia fer-se un pas més d'oficialitzar el bable, l'aragonès, l'alacantí, el gallec o l'eusquera, perquè no concorrien les mateixes condicions.

No ocorrent-se-li a ningú, el que va voler fer la II República va ser una alternativa original, ben intencionada, però que, en ser ressuscitada en el regnat actual (que no ha volgut prendre pràcticament res més

de la bella construcció jurídica de 1931), ha estat portada a l'absurda exageració, a la grotesca desmesura de les 17 o 19 autonomies.

El sistema ideat el 1931 era el d'un Estat unitari («integral» es va anomenar per no dir «unitari») amb una limitada autonomia excepcional d'alguna regió en la qual concorreguessin particularitats especials. El règim autonòmic estava dissenyat per a Catalunya, encara que podia estendre's. Però de fet, en esclatar l'aixecament militar el 17 de juliol de 1936, l'única regió autònoma era Catalunya.

La Constitució de 1931 ofería dues opcions a cadascuna de les províncies (que el fet de convertir-les en constitucionals va ser un error, ja que fins aquest moment eren divisions administratives): (1^a) seguir com a província directament vinculada al poder central; o (2^a) constituir-se, juntament amb altres limítrofes, en regió autònoma dins l'Estat unitari espanyol.

S'exigíen moltes condicions per a la constitució del nucli polític-administratiu anomenat «regió autònoma» (art. 11):

- Les províncies que el formessin havien de ser limítrofes entre si (podia ser-ne una sola);
- Havien de compartir característiques històriques, culturals i econòmiques;

- Havia de proposar el règim d'autonomia la majoria dels municipis o bé aquells que compreguessin dos terços del cens electoral de la regió;
- Havia de ser acceptat per dos terços dels electors de la regió. (Si el plebiscit resultava negatiu, no es podria renovar la proposta fins passats cinc anys).

A més a més la proposta havia de ser aprovada per les Corts.

Si una província s'adheria a una proposta d'autonomia regional, podia retornar en qualsevol moment al règim de província directament vinculada al poder central. Així ho estableix l'art. 22, que només condiona aquesta renúncia al règim autonòmic al fet que la proposi la majoria dels ajuntaments de la província i l'acceptin dos terços dels electors inscrits a la província.

Aquesta possibilitat permanent de tornada al règim d'administració central no se sotmetia al visticplau de les altres províncies pertanyents a la mateixa regió autònoma. L'art. 22 relativitzava al màxim la viabilitat de propostes autonòmiques a qualsevol regió espanyola que no fos Catalunya. Aquestes condicions conjuntament preses reduïen les probabilitats que prosperessin pretensions autonòmiques a casos molt poc nombrosos, i així i tot amb no moltes expectatives d'èxit. Tal vegada les Vascongades haurien acabat

formant (per quant de temps?) una regió autònoma, però segurament ni una sola regió més.

A més, la Constitució de 1931 comença afirmant les competències exclusives de l'Estat (art. 14), que en són moltes, així com aquelles altres (art. 15) l'execució de les quals correspon a les regions autònomes; enfront d'aquestes dues llargues llistes, molt detallades (casuístiques fins i tot), la Constitució només preveu, en clàusula indeterminada (art. 16), que les matèries no compreses en aquestes dues llistes podran correspondre a la competència de les regions autònomes, encara que subjectant aquesta previsió a la clàusula de tancament de l'art. 18, segons el qual totes les matèries que no estiguin explícitament reconegudes en el seu Estatut a la regió autònoma seran pròpies de la competència de l'Estat. A més (art. 19) l'Estat podrà fixar, mitjançant una llei, les bases a les quals hauran d'atènyer-se les disposicions legislatives de les regions autònomes quan ho exigeix l'interès general de la República. (Això sí, per aprovar aquesta llei es requereix el vot de dos terços dels diputats.) El Dret espanyol (art. 21) preval sobre el de les regions autònomes en tot allò que no estigui atribuït a l'exclusiva competència d'aquestes en els seus Estatuts.

El Prof. José Ramón Parada³ compara aquestes previsions de la Constitució de 1931 amb les de la

---

³. *Derecho Administrativo, II*, Madrid. Marcial Pons 1990, pp. 149ss.

vigent constitució monàrquica de 1978, amb un saldo favorable a la primera:

La serietat d'aquests tràmits [perquè prosperés una iniciativa autonòmica] ha estat eliminada en la Constitució de 1978, que va deixar pràcticament en mans de la classe política, sense exigència d'un referèndum popular majoritari, l'accés a les diverses formes d'autonomia.⁴

També assenyala Parada que no s'ha conservat en l'ordenament actual el dret de les províncies a tornar a l'administració centralitzada, la qual cosa fa de l'opció autonòmica un camí d'anada sense tornada. En suma, el sistema de la II República no conté res «que pugui formalment considerar-se com una correcció radical de l'Estat centralista vuitcentista. En tot cas, la igualtat entre totes les províncies és absoluta i en cap part es garanteixen o respecten presumptes drets històrics o furs d'algunes províncies espanyoles, qüestió que no apareix regulada, ni tan sols al·ludida, en la Constitució de 1931».

Parada contrasta amb aquesta tradició liberal vuitcentista del centralisme igualitari (d'inspiració francesa) la «inspiració ideològica potenciadora dels furs carlistes» del text de 1978, amb la seva «derogació definitiva» de les derogacions dels furs de 1839 i

---

⁴. *Ibid*, p. 150.

1876, «lleis dictades al final de cruentes guerres civils, que van liquidar els privilegis que el carlisme demanava a les províncies basques i Navarra». Amb la qual cosa Parada entén que la visió del Constituent monàrquic de 1978 implica una marxa enrere, abandonant l'avenç centralitzador i racionalitzador de la revolució liberal vuitcentista per retornar al passat, a «les singularitats territorials prèvies a l'Estat liberal», amb una ideologia de la desigualtat impregnada d'enyorances medievalistes (v. íbid, p. 152).

(En resum, amb la República era millor. Es clar que, al cap i a la fi, la monarquia de l'actual regnat recull l'herència franquista, amb el seu ingredient dels furs carlistes, i es legitima per una unió de les dues branques borbòniques, sens dubte que aportant cadascuna la seva part.)